

BAKTERIER

I PÆDAGOGIKKEN

Bakteriepædagogikken henter viden fra den nyeste bakterieforskning og bringer den i spil i de pædagogiske landskaber. Hvad betyder det for vores måde at tænke individer, bevidsthed og fællesskaber på? Jon Dag Rasmussen, postdoc ved DPU, Aarhus Universitet, giver her sit bud.

Af JON DAG RASMUSSEN, POSTDOC,
DPU, AARHUS UNIVERSITET

“Nej, Amalie. Jeg synes ikke, du skal spise dem. De kan være fyldt med alle mulige bakterier og ting.”

Sådan lyder en samtale mellem to skolepiger, som jeg overhører en sommerdag fra min have. At dømmе efter den korte ordveksling, der følger på fortovet, advarer den ene pige sin veninde om en af hverdagens mange små farer – de kirsebær, som rødmende og tillokkende byder sig til fra en gren, der hænger ud over fortovet.

Vi er alle blevet tudet ørene fulde af de læresætninger, som ligger til grund for denne advarsel: ”Vask hænderne før du spiser”, ”Skyl frugt og grønt inden du putter det i munden”. Sætninger, der understreger nødvendigheden af de forskellige hverdagslige hygiejnemanøvrer, vi har tillært os. Alt tyder på, at vi skal til at gentænke denne type maksimer, i hvert fald hvis vi lytter til nyere

forskning om forbindelserne mellem bakterier, det menneskelige mikrobiom og vores bevidsthed. Denne forskning viser nemlig, at størrelser som krop og psyke i langt højere grad, end vi tidligere har troet, formes af de bakterier og organismer, der lever i vores kroppe og miljøer. Disse erkendelser er for så vidt interessante nok i vores egne hjem, baghaver og husholdninger, men (renligheds)pædagogikken er også befængt fra yderst til inderst med handlingsforeskrivende hygiejniske principper og fordringer, der i en senmoderne dansk hverdag er dybt indlejret i ethvert dag-, fritids- og døgntilbud.

Konsulterer man den danske forsker og lektor i videnskabsformidling Adam Bencards arbejde, er vi kommet alt for langt ned ad den (social)hygiejniske boulevard til et sted, hvor hysterisk renlighed og håndsprittende manier udgør en alvorlig trussel mod vores fysiske og psykiske sundhed og velbefindende. Opdagelsen af (nogle) bakteriers farlighed i 1880'erne er nu kommet til et sted, hvor samme opdagelse ser ud til at have

uheldige konsekvenser i en længere række af sammenhænge. Men de nyere bakteriologiske fund besidder dermed også potentialer for at gentænke flere af de grundlæggende vaneopfattelser, vi opererer med i langt størstedelen af den teoretiske pædagogik. En af de centrale opfattelser i denne sammenhæng er idéen om individet – opfattelsen af, at der findes et menneske, en stabil og individuel fysisk enhed, der fungerer i kredsløb, som er afgrænset fra den omgivende verden ved organismens ydre organiske væv – huden.

Bakteriologien og en række af de filosofier, der opererer under samlebetegnelsen ny materialisme, viser, at vi konstant er i færd med at blive til, og at denne tilblivelsesproces foregår i et tæt samarbejde med det, der siden oplysningstiden er blevet forstået som omgivelserne – den ydre verden, et domæne der traditionelt tænkes som modsætningen til vores indre verdener. Idéen om, at du er dér, og jeg er her, holder ikke, når vi tilsætter erkendelser fra disse teorier (Bencard, 2015; Haraway, 2016; Morton, 2016). Omvendt er

det velkendt, at mennesket består af store dele vand, og at denne materie er sat sammen af mindre dele som formentlig altid har beboet kloden, og som kontinuerligt rejser igennem biosfærens miljøer og væsner på deres utrættelige veje. Tager man disse tanker alvorligt, begynder man muligvis ”at opleve sig selv mindre som et intersubjektivt væsen og mere som en sammenflettet og -sat form”, som den amerikanske materialitetstænder Jane Bennett skriver (2018). Idéen om individet og dette individs egenhed, den afgrænsede individualitet, er med andre ord under opløsning.

Du bliver, hvad du spiser

Da jeg gik i folkeskole i 1980'erne, lød sloganet på en af de store sundhedskampagner Du bliver, hvad du spiser. Denne sætning har været taget op mange gange siden med forskellige tilgange til at påpege dens rigtighed. Usunde fødevarer skaber usunde mennesker – vi formes af det, vi spiser. Vi grinede lidt ad det hele dengang, men undrede os også i det stille. ”Så bliver du en gulerod, og jeg bliver en pomfrit.”

Som det påpeges i flere af de materialistisk orienterede filosofier, så indebærer spisehandlingen en sammensmeltning af forskellige former for kroppe; bladkroppe, frugtkroppe, dyrekroppe, menneskekroppe og bakteriekroppe vikles sammen, når picnicurvens indhold pakkes ud og indtages på fælleden eller i skovbrynet. Hvad sker der med idéerne om subjektivitet og individualitet her? Hvem er jeg, når jeg bliver, hvad jeg spiser; og når det, jeg spiser, i min bestræbelse på at nyde livet og overleve, er både levende og døde kroppe, der indgår aktivt i min organismes komplekse økosystem? Endnu mere svimlende bliver det, når vi parrer 80'ers sloganet med idéen om, at sammensætningen i mit fordøjelsessystem direkte påvirker ting som mit humør, min sindstilstand og min psyke (Bencard, 2014). Du bliver, hvad du spiser-formuleringen er måske blevet hængende hos os, fordi vi hele tiden har fornemmet den dybe resonans, som udsagnet indeholder.

Det første, meget konkrete forhold, den bakteriologiske viden bringer med sig, er, at køkkenet og den mad, der serveres i vores pædagogiske institutioner, fra vuggestuer over skoler, fritidsklubber og til plejehjem, er yderst centrale bestanddele i hverdagen. Modtagerne af pædagogiske ydelser – hele rækken fra de mindste børn over specialpædagogiske brugere til de ældste i vores samfund er i et direkte både fysisk og psykisk

»Jo mere vi snakker rundt i hinandens bakteriesamlinger, jo mere vi deler på kryds og tværs, jo mere tager vores organismer og systemer form af hinanden. Med denne viden in mente bliver det pludselig muligt og yderst vedkommende at betragte pædagogiske institutioner som bakterielle fællesskaber.«

Jon Dag Rasmussen

forhold til givne institutioners køkkenborde og den kok, køkkenmand eller -dame, der her tilbereder og sammensætter de daglige måltider. Dernæst kan vi kaste et hurtigt blik på institutionernes fysiske miljø. Da jeg som 20-årig arbejdede som medhjælper i et fritidshjem på Christianshavn, var en af den rolige sommerferieperiodes opgaver at vaske og rengøre stedets legetøj. Hvis man ikke har forsøgt sig med denne øvelse, er man nok ikke klar over, hvor fedtede og bakteriebefængte Legoklodser, Playstation-controllere, bordtennisbat og alle andre dimser er, når de indgår i det institutionelle hverdagsliv blandt 6-10-årige børn. Børnehaver, vuggestuer og specialpædagogiske tilbud er ligeledes omfattende økologier af bakterier og usynligt liv, alt sammen afgørende medspillere i konstitutionen af vores hverdag. Bakterierne og bacillerne forbinder os på godt og ondt – de rejser igennem os på samme måde som det vand, vi drikker, og den luft, vi indånder. Vi deler og udveksler helt bogstaveligt ting med de mennesker og væsner, vi opholder os og fungerer iblandt. Mere end at være kilde til lejlighedsvis maveonder og ubehagelige infektioner er det brede felt af forskelligartede og usynlige organismer vitale deltagere i vores biotoper. Man kan gå direkte fra at tale om delte bakterier til at forstå bevidstheden som en størrelse, der deles af flere – og herfra til at tale om noget så langhåret som fællesbevidstheder. Jo mere vi snakker rundt i hinandens

bakteriesamlinger, jo mere vi deler på kryds og tværs, jo mere tager vores organismer og systemer form af hinanden. Med denne viden in mente bliver det pludselig muligt og yderst vedkommende at betragte pædagogiske institutioner som bakterielle fællesskaber.

Det næste spørgsmål, vi må stille, er, hvorledes bakteriologiens landvindinger vil påvirke den konkrete pædagogik i institutionslandskaberne? Hvordan skal vi arbejde aktivt med at omsætte disse erkendelser i praksis? Er bakteriepædagogik et begreb, som kan bringes til anvendelse i vuggestuer, børnehaver og andre pædagogiske kontekster, og hvordan kan vi i givet fald udfolde en sådan pædagogik? De bakteriologiske fund kan bl.a. betyde, at idéen om det resiliente barn, som ofte har ligget til grund for udvikling af pædagogiske initiativer, nu skal tænkes på ny, og at dele af paradigmet for lys, luft og renlighed står for fald.

Det er fortsat op til forskningen at finde svar på, om disse perspektiver gør det nødvendigt at betragte det pædagogiserede menneskes plads i en sammensat verden på nye måder. Og at afklare, hvorledes erkendelserne udfordrer og sætter spørgsmålstejn ved de etablerede normer og forståelser, som ligger til grund for aktuelle pædagogiske praksisser. Det er endnu uvist, hvordan bakterieforskningens resultater vil påvirke og finde ind i det pædagogiske felt, men det vil næppe være for dristigt at konkludere, at bakteriepædagogikken er på vej. ■

Læs mere:

A. Bencard: Du er ikke alene: Om bevidsthed og bakterier. I: B. Kirkhoff Eriksen (Red.): Im-materialitet (bevidsthed), Materialitet, no. 3 (s. 69-78). Sorø Kunstmuseum, 2014.

A. Bencard: Det er bakteriernes verden. vi bor her bare: om bakteriekulturreori og mennesket som økosystem. Patologier, 21(40). (s.16-25), 2015

J. Bennett: Vegetabil liv og ontoSympati. Laboratoriet for Æstetik og Økologi, 2018

D.J. Haraway: Staying with the trouble: Making kin in the Chthulucene. Duke University Press, 2016

T. Morton: Dark ecology: For a logic of future coexistence. Columbia University Press, 2016.

JON DAG RASMUSSEN er postdoc ved afdeling for Pædagogisk antropologi og forsker primært i ældre menneskers hverdagsliv. Han er desuden optaget af emner som etnografisk metode og de brydningsfelter og overlap, der viser sig imellem videnskab(er), litteratur, filosofi og kunst. Hans forskning er finansieret af Fonden for de Ensomme Gamles Værn. Han er tilknyttet kandidatuddannelsen i Pædagogisk antropologi, DPU, Aarhus Universitet.